

”קנטרה מעניינת את זקנתי”

חוסר תיאום בהפעלת חיל האוויר
באחד מימי מלחמת יום הכיפורים

אל”ם (מילי) ד”ר שמעון גולן

המחלקה להיסטוריה בצה”ל

הקדמה

המאמר דן באירוע ייחודי שאירע במלחמת יום הכיפורים ונוגע לסוגיה של אופן הפעלתו של חיל האוויר. האירוע חושף את הדילמות בתהליכי קבלת ההחלטות ברמת המטה הכללי בסיטואציה שבה מפקד המערכה האווירית (מפקד חיל האוויר), מפקד זירת המערכה היבשתית (אלוף הפיקוד המרחבי) והרמטכ"ל תופסים באורח שונה את הצרכים ואת הקדימות בהפעלת הכוח האווירי. ניגודי התפיסות הללו מובילים להפעלת חיל האוויר בחזית המצרית ב-18 באוקטובר 1973 בניגוד לתפיסתו וקביעותיו של הרמטכ"ל וזה ממחר לברר את הסוגיה ולגבש נהלים שימנעו הישנותן של התרחשויות כאלו בהמשך המלחמה.

המאמר בוחן את הסוגיה המורכבת של קשרי הגומלין בין ה"אופרטורים" השונים הפועלים באותה זירה. לפי ראייתו של הפיקוד אמור חיל האוויר לפעול באופן שיתרום תרומה מרבית למערכה היבשתית. מפקד חיל האוויר, מנגד, אינו חולק על צורך זה, אך סבור כי תחילה יש ליצור את התנאים המתאימים להשתלבותו של חיל האוויר בקרב היבשה, באמצעות השמדת מערכי טק"א ומכ"ם. בפועל אין המהלכים הללו עולים בקנה אחד עם סדרי הקדימות, בזמן ובמרחב, הדרושים לפיקוד המרחבי. הרמטכ"ל מתווה את מדיניות הפעלתם של הכוחות, ובתוך זה הכוח האווירי, מתוך ראייה כוללת של ניהול המערכה ברמה המטכ"לית ומתברר לו כי בפועל מופעל חיל האוויר באופן שונה מהאופן שאותו קבע.

אחת הסוגיות המרכזיות העולות ממקרה זה היא סוגיית חופש ההחלטה והפעולה של האופרטור ביחס לקביעות המטה הכללי.

המאמר חושף גם את היעדרם, עד לאותו מועד, של נהלי עבודה מסודרים באשר להפעלת הכוח האווירי. ייתכן שגם קודם לכן הופעל חיל האוויר באופן שלא תאם תיאום מלא את כוונות הרמטכ"ל, אולם הבעיה נחשפה משום שבתקיפה זו איבד חיל האוויר שלושה מטוסים. כמה ימים קודם לכן התריע מפקד חיל האוויר שהוא עומד לרדת אל מתחת לסד"כ המטוסים אותו הגדיר כ"קו אדום". על רקע זה נתפס אובדנם של שלושה מטוסים כקריטי, מה גם שהדבר אירע במהלך תקיפה שלא תאמה את כוונות הרמטכ"ל.

בהקשר זה מציג המאמר מקרה מאלף של הפקת לקחים ויישומם תוך כדי לחימה. בעיצומה של המלחמה, לאחר 12 ימי לחימה, התגלה חוסר תיאום כמתואר לעיל. עוד באותו יום לובנה הסוגיה והרמטכ"ל הורה על הכנסתם של נהלי-עבודה שנועדו לתת מענה לבעיה שהתגלתה.

סוגיה נוספת העולה מהמאמר היא מערכת יחסי הגומלין בין המערכה האווירית למערכה היבשתית: אחד הגורמים שפגם ביכולתו של חיל האוויר לסייע לכוחות

הקרקה היה נוכחותם בזירה של טילי קרקע-אוויר. כדי שייטיב לסייע להם היה צורך לחסלם. חיסולם יכול להיעשות בשני אופנים - על-ידי חיל האוויר מזה, ועל-ידי כוחות הקרקע מזה. כך למשל נצפה שכוחותיה של אוגדה 162 יחסלו, בהתקדמותם דרומה ממערב לתעלת סואץ, את טילי הקרקע-אוויר שבמרחבם. באופן זה מסייעים כוחות הקרקע לחיל האוויר ויוצרים לו תנאים שבהם ייטיב לסייע להם.

המאמר מבוסס על ספרו של המחבר - **מלחמה ביום הכיפורים - קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים**, מערכות, מודן וצה"ל - המחלקה להיסטוריה, 2013.

התוויית תוכנית הפעולה בחזית הדרום ל-18 באוקטובר 1973

בליל 15-16 באוקטובר 1973 החלו כוחות צה"ל לצלוח את תעלת סואץ. שר הביטחון, משה דיין והרמטכ"ל, רבאלוף דוד אלעזר, ליוואת הצליחה מחפ"ק פיקוד הדרום וחזרו למטכ"ל בבוקר 16 באוקטובר. ב-17 באוקטובר שבו שניהם לדרום. הרמטכ"ל הגיע לחפ"ק בשעה 15:00, בשעה 17:00 הגיע לשם גם שר הביטחון - לאחר שסייר קודם לכן אצל כוחות צה"ל שבגדה המערבית של התעלה. בדיון קצר שקיימו עם מפקד חזית הדרום, רב אלוף (מילי) חיים בר-לב, הציג הרמטכ"ל לשר הביטחון את עיקרי הפעילות המתוכננת ליום המחרת: בגדה המערבית נמצאות חטיבת שריון וחטיבת צנחנים מאוגדה 143, הכוונה היא להעביר לשם, עד הבוקר, שתי חטיבות שריון מאוגדה 162. שתי החטיבות אמורות להתקדם דרומה ודרום-מערבה, בשני צירים, במגמה להשמיד סוללות של טילי קרקע-אוויר ולהרחיב את ראש-הגשר וכוחות אוגדה 143 שבגדה המערבית יחזיקו את ראש-הגשר שם. השר העיר שמצפון לראש-הגשר יש חיץ חקלאי, המהווה מכשול, בעוד שבדרום אין חיץ ו"אפשר לרוץ ולהגיע לגמר המלחמה". לדעתו אפשר למוטט את המצרים ולפיכך יש לבדוק אם אפשר לבצע את מבצע "אור ירוק" - מבצע שיחל בהנחתת כוחות בראס זעפרנה שבחוף מפרץ סואץ.¹

שר הביטחון שב לתל אביב. הרמטכ"ל נותר עוד כארבע שעות בדרום, ובטרם עזב הציגו לו מפקד החזית רא"ל (מילי) בר-לב ואלוף הפיקוד, האלוף שמואל גונן, את מגמות הפעילות: על אוגדה 162 יוטלו שלוש משימות: השמדת כוחות אויב במרחב,

---

1 **יומן שליש שהב"ט**, עמ' 91-92; **יומן רל"ש הרמטכ"ל**, מחברת 10, עמ' 43-50; **יומן רל"ש אלוף פיקוד הדרום**, עמ' 90. מבצע "אור ירוק" תוכנן להתבצע במפרץ סואץ, כמבצע האוגף את המערך המצרי מול תעלת סואץ, בשתי אפשרויות: האחת - התקדמות צפונה לאורך המפרץ תוך אפשרות לחבירה עם הכוחות שיפעלו מעבר לתעלת סואץ; השנייה - מערבה - להצבת איום על קהיר.

השמדת בסיסי טילים שם - במגמה לאפשר לחיל האוויר חופש פעולה והתקדמות דרומה. היא תנוע בשני ראשים - האחד במגמה להגיע, בסופו של דבר, לציר סואץ-קהיר והשני במגמה להגיע לפאיז ולסואץ. אוגדה 143 תכבוש את מתחם "צח", כוח שלה ינוע צפונה בגדה המערבית, במגמה להגיע לגשרים מצריים הנמצאים שם ולהשמיד סוללות טילים במרחב. אם המסדרון בגדה המזרחית ייוצב תועבר חטיבה נוספת מאוגדה זו לגדה המערבית, נלא - יהיה עליה לכבוש את מתחם "מיסורי" (החוזה הסינית). מפקד החזית התנגד להצעת הרמטכ"ל לשקול לבצע החל מליל 19-20 באוקטובר את מבצע "אור ירוק", בטענה שהוא יפחית את הסיוע האווירי לצליחה ויצריך להפנות לשם גם כוחות קרקע. כיבוש פורט-פואד ופורט-סעיד יחייב גם הוא הפניית סיוע אוויר מגזרת הצליחה, אלא שבניגוד למבצע "אור ירוק" יקנה הישגים של ממש.²

בשלב זה ריכזו המצרים כוחות להתקפת-נגד שנועדה לנסות ולנתק את ראש-הגשר הישראלי. אוגדה 162 נתקלה בהתנגדות קשה בהתקדמותה, ממערב לתעלה, לציר "חבית" וכוחותיה הותקפו מצפון. כתוצאה מכך, לקראת צהרי 17 באוקטובר הדגישו מפקד החזית חיים בר-לב ואלוף הפיקוד שמואל גונן למפקד אוגדה 143 אריאל שרון שמשימתו הראשונה היא לאבטח את ראש-הגשר. בהתאם לכך תקפו כוחות האוגדה, מבוקר 18 באוקטובר, מאזור ראש הגשר, ממערב וממזרח (אזור החוזה הסינית) צפונה.³

הרמטכ"ל חזר למטכ"ל ובחצות 17-18 באוקטובר כונס קד"ם, שבו עודכן על ידי נציגי אמ"ן, אג"ם-מבצעים, הזרועות והאגפים, בהתפתחויות. מפקד חיל האוויר ציין, בין היתר, שביום המחרת יופעל החיל, כנראה, גם לתקיפת טק"א ממערב לתעלה. הדבר מותנה בשאלה עד לאן יגיעו כוחות הקרקע. בכל מקרה הוא מחזיק את אזור פורט-סעיד נקי מטילים - לצרכיו הוא (חופש גישה מצפון), בלא קשר לשאלה אם כוחות היבשה ינצלו זאת לכיבוש שטחים באזור.

בסיכומו ציין הרמטכ"ל, בין היתר, את תוכנית הפעולה בדרום, שסוכמה בהיותו בחפ"ק הפיקוד. בין השאר אמר שיש להניח שכוחות הקרקע לא יצליחו לחסל עד הבוקר את כל תשע סוללות הטק"א - ארבע מדרום לראש-הגשר וחמש מצפון לו. בשעה 08:00 ייבדק כמה סוללות הושמדו ועד כמה מפריעות הנותרות לפעילותו של חיל האוויר, ובהתאם לתוצאות הבדיקה יוחלט אם לנסות להשמידן באמצעות

2 יומן רל"ש הרמטכ"ל, מחברת 10, עמ' 54-56; יומן רל"ש אלוף פיקוד הדרום, עמ' 91-92.

3 תוה"ד-היסטוריה, תולדות מלחמת יום הכיפורים (כתב: סא"ל מיל"ד"ר אלחנן אורן), ספטמבר 1992, כרך א', עמ' 273.

מטוסי חיל האוויר. החלטה זו תותנה גם בשאלה עד כמה יזדקקו כוחות הקרקע לסיוע: אם ייתקלו כוחות אוגדה 162, בהתקדמותם, בשריון, יש להניח שלא יזדקקו לסיוע אווירי; אם, לעומת זאת, יהיה עליהם להילחם בכוחות חי"ר, ייתכן שיזדקקו לו. בגזרה המזרחית יהיה צורך בסיוע אווירי מסיבי: המשימה היא תפיסת "מיסורי" - שהוא השטח הגבוה השולט על הדרכים לראש-הגשר. אם "מיסורי" ייתפס יהיה לצה"ל "סוף סוף ראש-גשר של צבא מכובד", שכן "מה שאנחנו עושים בינתיים זה חוצפה צה"לית טיפוסית - ראש-הגשר הזה הפיצפון". אשר למבצעים התקפיים נוספים בחזית המצרית: "אור ירוק" יבוצע רק לאחר שיתברר שאין צורך בפעילות מסיבית של חיל האוויר בגזרת הצליחה, ולפיכך לא נראה שיבוצע ב-48 השעות הקרובות, ואת כיבוש פורט-פואד יש להכין לליל 19-20 באוקטובר.⁴

הנחיות הרמטכ"ל בבוקר 18 באוקטובר

בבוקר 18 באוקטובר, בשעה 08:00, התעדכנו שר הביטחון והרמטכ"ל בהתפתחויות עד לאותה עת. הרמטכ"ל הבהיר לשר שעל אוגדה 162 להתקדם לכיוון דרום-מערב ולחסל ארבע סוללות טילים במרחב וכוח מאוגדה 143 נשלח לבדוק את הגשרים המצריים מצפון לאזור הצליחה.⁵ מיד לאחר ההתעדכנות, בשעה 08:27, שוחח הרמטכ"ל עם מפקד חזית הדרום ובין היתר הסכים רא"ל (מיל) בר-לב שחיל האוויר ישהה, בינתיים, את תקיפת הטילים, שכן כוחות הקרקע אינם זקוקים, בשלב זה, לסיוע אווירי.⁶

בשעה 08:37 קיים הרמטכ"ל בחדרו עדכון בוקר, שנמשך עד השעה 09:15. בפורום השתתפו סגן הרמטכ"ל, ראש אמ"ן, מפקד חיל הים והאלופים במילואים זאבי ויריב. לא נכח בו נציג של חיל האוויר. לפי ניתוחו של ראש אמ"ן העריכו המצרים שבכוונת צה"ל להשתלט על החיץ החקלאי שמדרום לאיסמאעיליה והם ריכזו כוחות לשם, כדי להתקיף את כוחות צה"ל בחלקו הצפוני של ראש-הגשר.⁷ נוכח זאת התקשר הרמטכ"ל לאלוף פיקוד הדרום והורה שחטיבה 247 מאוגדה 143 תתקדם צפונה ככל שתוכל. לגבי תקיפת טק"א הורה שחיל האוויר יתקוף את הסוללות שבצפון גזרת הצליחה - באזור איסמאעיליה. אשר לטק"א שבדרום הגזרה - ייתכן שאוגדה 162 תתקרב אליהם וכוחות האויב המחזיקים בהם יימלטו.⁸

4 מה"ד-היסטוריה, קד"ם הרמטכ"ל, 180007 באוקטובר 1973.

5 נציגות מחלקת היסטוריה במצפ"ה, מחברת "אבירי לב", מחברת 2, עמ' 6-9.

6 יומן רל"ש הרמטכ"ל, מחברת 10, עמ' 58.

7 הקלטות בחדר הרמטכ"ל, קלטת 26, עמ' 36-41.

8 שם, קלטת 27, עמ' 2; יומן רל"ש הרמטכ"ל, מחברת 10, עמ' 60-61.

חיל האוויר תוקף טק"א בקנטרה

לאחר שיחה זו הלך הרמטכ"ל למשל"ט חיל האוויר. בהגיעו לשם, בשעה 09:35, נוכח לדעת שהמטוסים נמצאים בעיצומה של התקפה על טק"א צפונה מהאזור שהתכוון אליו - באזור קנטרה. במהלך התקיפה אבדו שלושה מטוסי "פנטום". הרמטכ"ל היצר על תקיפה זו: אילו היה יודע מראש שחיל האוויר מתכוון לתקוף שם, היה אוסר עליו לעשות זאת, אמר, שכן כוחות הקרקע אינם נזקקים לחופש פעולה באזור זה. התקפה זו מיותרת, משום שאינה מסייעת למאמץ העיקרי.⁹

בעודו דן בבעיה, הגיעה אליו שיחה טלפונית משר הביטחון. עם סיום ההתעדכנות באג"ם-מבצעים טס השר דרומה. בחפ"ק הפיקוד נודע לו ממפקד החפ"ק האווירי הפיקודי על התקיפה ועל שלושת המטוסים שנפלו. "הם תקפו את הטילים בצפון, למרות שהצעתי לבני [פלד - מפקד חיל האוויר] ללכת מול האגם המר" - קבל סא"ל שמואל שפר בפני השר. על כך הוסיף רא"ל (מיל') בר-לב שהוא אמר לרמטכ"ל ולמפקד חיל האוויר שבשעות הקרובות אין לתקוף טק"א.¹⁰

בעקבות זאת התקשר שר הביטחון לרמטכ"ל ואמר לו: "אם האינפורמציה שתקפנו את הטילים נכונה, לכולם כאן זה נראה מיותר ואף אחד לא מבין מדוע בני הלך לטילים האלה. זו ממש שגיאה". הרמטכ"ל הסכים עימו שזו שגיאה וסיפר שרק כשהתקיפה הייתה בעיצומה נודע לו על מטרתה.¹¹ בעקבות זאת שוחח הרמטכ"ל ביחידות עם מפקד חיל האוויר.¹²

דיון אודות מדיניות הפעלתו של חיל האוויר - 18 באוקטובר אחר הצהריים

לנוכח הליקויים הללו זימן הרמטכ"ל, לשעות אחר הצהריים של אותו יום, דיון במדיניות הפעלתו של חיל האוויר. עוד קודם לכן, בקד"ם שהערך בבוקר 15 באוקטובר, לקראת הצליחה, הדגיש הרמטכ"ל כי לא יפרט כיצד יחלק חיל האוויר את מאמציו - נגד חיל האוויר המצרי, נגד שדות התעופה, לסיוע לכוחות היבשה ולאבטחת ראש-הגשר.¹³ בדיון ב-18 באוקטובר הסביר האלוף פלד את האופן בו הפעיל את החיל באותו יום: מאחר שנותרו רק 72 צוותים של "פנטום", החליט שלא להיכנס "עם הראש בקיר". בהתאם למדיניות זו "עשינו פורט סעיד והשרטון

9 שם, עמ' 61-62.

10 יומן שליש שהב"ט, עמ' 94. ואכן, כפי שמצוין לעיל, בידינו הוכחה חד-משמעית שהוא אמר זאת לרמטכ"ל.

11 יומן רל"ש הרמטכ"ל, מחברת 10, עמ' 63.

12 שם. השיחה הייתה ביחידות, כלומר גם רל"ש הרמטכ"ל לא נכח בה ולכן לא נרשם ולא הוקלט ממנה דבר.

13 תולדות מלחמת יום הכיפורים, עמ' 286.

מ'בודפסט' עד פורט-סעיד, עשינו קנטרה - מה שהיה נוח ונעים, עשינו 'מיסורי', במידה מסוימת עשינו רס מסאלה בזמן קצר, דפקנו להם את תחנות המכ"ם לכל אורך החוף של מפרץ סואץ להכנה ל'אור ירוק' - הוא טוב לנו, מצויין".¹⁴

תיאור זה של האלוף פלד המחיש לרמטכ"ל את הבעיה, והוא אמר:

אנחנו לא קשורים מספיק. הנה, למשל הדברים שאתם עוסקים בהם היום: אני לא הולך לקחת את פורט-סעיד הלילה. אני, מצדי אתה יכול לטפל בסואץ, אתה יכול לטפל בפורט-סעיד. אם זה טוב לחיל האוויר שלא יהיו טילים בסואץ - אז תדאג שלא יהיו טילים. על השרטון אמרתי לעברי:¹⁵ 'בשביל ההתשה אם תשים שם חמישה C.B.U [פצצות מצר] ביום [זה מספיק]! ... אבל היום הכנסת לו הרבה יותר שם. ... זאת דוגמה אחת. דוגמה שנייה: אני לא הולך לעשות 'אור ירוק'. מצדי המכ"מים יכולים לפרוח במפרץ סואץ, ואם אני יום אחד ארצה ללכת ל'אור ירוק' אז אני אגיד לך לקחת 'זבנג' מרוכז ולגמור את כולם בבת אחת. היום זה לא נחוץ לי, חבל לי על המאמץ שם. ...

תיכף אני אשאל אותך שאלה: ... האם אתם, זה טוב לכם להתפזר לכל מיני משימות שלא מעניינות אותי? אז רגע, אם זה טוב לכם, אז קודם אני אגיד לכם: תיקחו לכם חבל ארץ ותתאמנו שם בהפצצות. תלכו לקינה וללוקסור ותלכו, אני יודע, תלכו לעירדקה. אותי זה לא מעניין, לי שם לא חסרה אף פצצה אחת. תקשיב לי בני, עכשיו תקשיב לי. אז אני רוצה היום ללמוד מכם. אני משום מה עד היום האמנתי שבמלחמה צריך לרכז את כל המאמצים למאמצים שותפים ופעילים, וצריך לחסוך בכוח לכל דבר שהוא משני, אז אם אני אלמד מכם שבחיל האוויר זה עובד אחרת, והפרינציפ הוא - העיקר להתעסק בפריפריה - אז אני אתן לכם.

מה אני חושש? אני חושש שאנחנו לא מספיק מרושתים. אני עושה פעם ביום קד"ם? ואני מרצה על כל מחשבות המלחמה שלי למחרת, ואתם או לא משתתפים, או משתתפים באופן חלקי. אני עושה היום קבוצת-תכנון: היום הרצאתי איך אני רואה את המלחמה למחר ולמחרתיים, איך אני מתייחס לזה ולהוא - [זה] מתקשר גם בצד שלכם. אז אולי זה מעניין אתכם מאוד,

14 הקלטות בחדר הרמטכ"ל, קלטת 27, עמ' 7-8.

15 ראש מחלקת אוויר, מקביל לרל"א של היום, תא"ל דוד עברי.

אבל חוששני שזה לא תורם לכם בשביל שאנחנו נהיה על גל אחד. ואני הייתי רוצה [שנפעל בנוהל לפיו] אתה נותן לי את הרשימה שלך - כל הדברים שאתה מדבר. למשל קנטרה - **קנטרה מעניינת את זקנתי** - מבחינתי אני לא מפריעות לי הסוללות, ואני לא צריך לתת סיוע קרוב שם. אני היום צריך סיוע קרוב ל'מיסורי' ולגזרה הדרומית. הגזרה הצפונית לא הדאיגה אותי. הם לא תוקפים אותי [שם], אני לא תוקף אותם. יכול להיות שזה טוב לכם - זה בסדר. יכול להיות By product [תוצר לוואי] הוא שידפוק את הכוחות - את ראש־הגשר [המצרי] שבקנטרה - בבקשה. אבל אני רוצה להיות בטוח שאתה יודע בדיוק מה מעניין אותנו. אותנו זאת אומרת אותי [הרמטכ"ל] - כי זה לא תמיד זהה ביני ובין הפיקוד, כי פיקוד בכלל הוא רוצה כל מיני דברים שאני חושב אותם ללא הכרחיים.¹⁶

בתגובה לכך הסביר מפקד חיל האוויר את השיקולים שהנחו אותו בהפעלת החיל: תקיפת פורט-סעיד נובעת מכך שהוא מהווה אזור כניסה ויציאה נוח לחיל האוויר לתקיפות באזור התעלה, ולאחר שכבר ניקה את האזור מטילים חשוב להמשיך ולשמור אותו נקי. זאת ועוד, תקיפה שם, וכל תקיפה באזורים נקיים מטילים, חשובה למוראל הטייסים ולאיומניהם. הדבר הגרוע ביותר מבחינת חיל האוויר יהיה אם יופעל רק באזורים בהם הוא נדרש לנהל קרב הכרעה ובהם יספוג אבדות. תקיפת פורט-סעיד, קנטרה ותחנות המכ"ם מהווה לטייסים גם "ריפוי בעיסוק".

אשר לעניין חוסר התיאום הזכיר מפקד חיל האוויר לרמטכ"ל, שכבר בתחילת המלחמה הסב את תשומת ליבו לכך שעל חיל האוויר לקבל את משימותיו עד השעה 20:00 לערך, כדי לדעת כיצד להיערך ולהתחמש לקראת בוקר. לכן קד"ם הנערך בחצות תועלתו לחיל האוויר קטנה. אשר לדיון שנערך באותו בוקר - נאמר לו שלא יהיה זה דיון הערכת מצב, אלא דיון בנושא לוגיסטיקה, ולכן שלח אליו את ראש מחלקת ציוד.

אשר לביצועי חיל האוויר במהלך היום: תקיפת סוללות הטק"א בקנטרה הצליחה - שש הסוללות שהיו שם שותקו, כך ש"זה פחות שש סוללות שאפשר להזיז דרומה". אבדות החיל בתקיפה היו גבוהות מהצפוי, אולם ההישג הוא מצוי. הבעיה העיקרית שנותרה עתה - סוללות ה־S.A-6 שבאזור איסמאעיליה.¹⁷

16 [דגשים - שלי. ש.ג.]. שם, עמ' 11-12. וראו גם: חנוך ברטוב, **דדו - 48 שנים ועוד 20 יום**, תל אביב 2002, כרך שני, עמ' 631-632.

17 **הקלטות בחדר הרמטכ"ל, קלטת 27**, עמ' 13-17.

רמ"א, תא"ל דוד עברי, גיבה את תפיסת מפקדו: הכוח העיקרי הוא מטוסי ה"פנטום", ובו צריך לחסוך, ואין להשתמש בו לסיוע לכוחות הקרקע, אלא להשגת עליונות אווירית. בשאר סוגי המטוסים יש להשתמש לתקיפת כוחות אויב הן בגזרת המאמץ העיקרי והן בגזרות האחרות: "רק אם ניצור לחצים גם בשולי החזית זה יעזור לחזית. האבדות שיספוג בגזרות השונות יגרמו לכך שהאויב יפעל תחת לחץ".¹⁸

הרמטכ"ל סיכם את הדיון בציינו שעמדת מפקד חיל האוויר וראש מחלקת האוויר, שכדאי לחיל האוויר לפעול גם בגזרות שאינן בגזרת המאמץ המרכזי של צה"ל, היא בגדר חידוש לגביו. עם זאת קיבל עמדה זו: "המטרה העיקרית של המלחמה הזו" הינא "להרוג ערבים; כל הזמן להרוג ערבים". פעולותיו של חיל האוויר, הן בגזרת המאמץ העיקרי והן בגזרות אחרות, צריכות לתאם לכוונות המטה הכללי. לפיכך יונהג תיאום הדוק יותר בין חיל האוויר, אמ"ן, אג"ס- מבצעים ומפקדת הפיקוד. חיל האוויר יגיש מדי יום, בשעות אחר הצהריים, את תוכניותיו ליום המחרת למפקד הבכיר במצפה - הרמטכ"ל, סגנו או עוזרו - האלוף רחבעם זאבי. המפקד ישקול את התוכניות על פי בקשות הפיקוד וכוונות המטכ"ל ויקבע את תוכנית הפעולה.¹⁹

ממסקנות מפקד חיל האוויר בעקבות מלחמת יום הכיפורים

ביום חיל האוויר הראשון אחרי מלחמת יום הכיפורים פרס מפקד החיל, האלוף בני פלד, את מסקנותיו מהמלחמה. בהקשר הנושא הנדון יובאו להלן שני קטעים:

"... הנקודה החשובה ביותר היא אולי, שמאז הקמתו וייסודו של חיל האוויר, קביעת משימותיו ואורח שיתוף הפעולה בינו לבין כוחות היבשה, המודיעין שעל פיו אמור חיל האוויר לפעול כדי לתת את חלקו בקרב היבשה אמור להינתן על-ידי הכוח המסתייע, כביכול."²⁰

....

"... החלק האמיתי שיש לחיל האוויר בשילוב הבין-זרועי. בכך מוטלת עלינו האחריות וניתנת לנו היום הסמכות ללא עוררין וללא ויכוחים גדולים.

18 שם, עמ' 17.

19 שם, עמ' 18.

20 בני פלד, ימים של חשבון, הוצאת מודן, 2004, עמ' 332-333.

מצפים מאיתנו שנבצע את כל המשימות שלנו, ונתבע את כל הסמכויות שלנו כדי שלא יהיה לאף אחד תירוץ ביום הדין על: מדוע הדברים נעשו כך ולא נעשו אחרת. זה מקומנו היום בצה"ל.²¹

סיכום

הרמטכ"ל סיכם את תוכניות הפעולה בדרום ל-18 באוקטובר הן במפקדת הפיקוד והן בקד"ם שכינס בשובו משם, בקד"ם בו נכח גם מפקד חיל האוויר. חיל האוויר היה אמור לתכנן את פעילותו בהתאם לתוכניות הללו, אלא שהתוכניות המפורטות שלו לא הוצגו לרמטכ"ל או לנציג מטעמו - ייתכן שהדבר נבע גם מחופש הפעולה שנתן הרמטכ"ל לחיל, כמשתמע מהנחייתו מבוקר 15 באוקטובר. בבוקר 18 באוקטובר הורה הרמטכ"ל שחיל האוויר יתקוף את סוללות הטק"א שבאזור איסמאעיליה. חיל האוויר פעל, ככל הנראה, על בסיס התוכנית שתכנן במהלך הלילה, ובין היתר תקף סוללות טילים בקנטרה. במהלך התקיפה איבד שלושה מטוסים.

נראה שאובדן המטוסים הוא שהפנה את תשומת הלב לעובדה שהתקיפה בקנטרה לא תאמה את כוונות הרמטכ"ל ולא - את אלה של הפיקוד. הן הרמטכ"ל והן מפקדת הפיקוד התכוונו שחיל האוויר יתקוף את הסוללות באיסמאעיליה - צפונית לראש-הגשר. קנטרה הייתה רחוקה מגזרת המאמץ העיקרי ותקיפה בה לא נתפסה כתורמת למאמץ זה.

בעקבות זאת נידונה ולובנה מדיניות ההפעלה של חיל האוויר. מפקד חיל האוויר וראש מחלקת האוויר הציגו לרמטכ"ל את התפיסה שלפיה הופעל החיל. לחיל האוויר היה חשוב לשמור על אזור פורט-סעיד נקי מטק"א - שכן הוא משמש אזור ממנו יכולים המטוסים להיכנס לתקיפות באזור התעלה ואף בעומק. נראה שבהמשך לתפיסה זו ראה את תקיפת סוללות הטק"א בקנטרה כחיונית - מעצם היותם בהמשך הנתיב מגזרת פורט-סעיד לגזרת הצליחה. בין היתר תקף מכ"מים במפרץ סואץ - כהכנה לאפשרות שיבוצע מבצע "אור ירוק". יתר על כן, ראשי חיל האוויר הציגו את בעיית המוראל של הטייסים: במלחמה האינטנסיבית, שבה פעלו באזורים מוכי טילים, חשוב שטייסים יפעלו גם באזורים ללא טילים - הדבר חיוני הן למוראל שלהם והן לאימוניהם.

תפיסה זו נגדה את התפיסה המקובלת בצה"ל, בדבר ריכוז מאמץ לגזרה העיקרית. כך, למשל, שמע מפקד חיל האוויר שאין כוונה לבצע בזמן הקרוב את

---

21 שם, עמ' 337.

"אור ירוק", ולפיכך לא היה מקום לתקיפת המכ"מים במפרץ סואץ. עם זאת לא שלל הרמטכ"ל לחלוטין את הגישה שהציגו ראשי חיל האוויר: אם מבצעיו בשולי החזית תורמים למוראל ולאימונים ותורמים, ולו בעקיפין, להשגת מטרות המלחמה, אין לשלול אותם, אלא שהדבר צריך להיעשות בהתאם לכוונות המטה הכללי ובתעדוף מתאים.

הרמטכ"ל הבחין בין כוונות המטה הכללי לבין כוונות הפיקוד - כשם שהתברר במקרה זה שלחיל האוויר יכולות להיות מטרות שאינן עולות בקנה אחד עם כוונות המטכ"ל, כך יכול להיות שכוונות הפיקוד אינן עולות בקנה אחד עם כוונות המטכ"ל. לפיכך קבע הרמטכ"ל נוהל לתיאום הדוק יותר בין הגורמים השונים - חיל האוויר, אמ"ן, אג"ם-מבצעים והפיקוד: חיל האוויר יכין את תוכנית פעולתו במסגרת תיאום זה, יציג אותה לרמטכ"ל או לנציגו, וזה יאשר אותה בהתאם לבקשות הפיקוד וכוונות המטכ"ל. הוא קבע שתוכניות החיל יוצגו בשעות אחר הצהריים, וכך פתר את הבעיה שהעלה מפקד חיל האוויר עוד בתחילת המלחמה - שעל מנת שחיל האוויר יוכל לתכנן היטב את התוכניות של יום המחרת ולהתחמש לקראתן עליו לקבל את משימותיו עד השעה 20:00.

פרשייה זו מדגימה מקרה של חוסר תיאום בין פעולות חיל האוויר לבין כוונות הרמטכ"ל. משהתגלה, לובנו מרכיבי אי-ההבנה ונקבעו נהלים להפעלה מתואמת של החיל.